

Seminář Historie a škola V.

Telč 13.11.2006

Autor: Mgr. Michal Schuster, historik Muzea romské kultury v Brně

Referát: Vzdělávací aktivity Muzea romské kultury

Vážené dámy, vážení pánové,

ještě než Vás seznámím s vzdělávacími aktivitami Muzea romské kultury, chtěl bych se jen v krátkosti zmínit o některých problémech, se kterými se setkáváme v souvislosti se vzděláváním o dějinách Romů.

Naše muzeum totiž bývá žádáno o odborné posouzení dějepisných učebnic, určených pro základní a střední školy. Musím bohužel konstatovat, že z hlediska romské problematiky jsou ve většině tyto učebnice naprosto nedostatečné, i když za tři roky, co naše muzeum posudky vytváří, došlo k jistému zlepšení.

Největším problémem je fakt, že nás vydavatelé kontaktují, až když je již učebnice vytvořena, a ne ve fázi příprav. Staví nás tak do nepříjemné role těch, na kterých jako posledních záleží, zda bude učebnice schválena či nikoliv¹. Vzhledem k tomuto samozřejmě většinou dáváme těmto učebnicím zelenou, protože nechceme brzdit jejich vydání, ale zároveň k posudku přikládáme naše připomínky a doplňující údaje, které považujeme za nutné.

¹ Stanovisko MŠMT: Schvalovací doložku učebnicím uděluje a odnímá MŠMT. Podmínkou pro udělení schvalovací doložky jsou kladné recenzní posudky 3 recenzentů, vybraných ze seznamu recenzentů. V učebnicích, ve kterých jsou texty dotýkající se duchovních i kulturních hodnot a tradic různých národností a kultur, musí být tato problematika v recenzních posudcích zohledněna a komentována. Dle obsahu těchto učebnic (jde zejména o vzdělávací obory Český jazyk a literatura, Člověk a jeho svět, Dějepis, Výchova k občanství, Zeměpis, Výchova ke zdraví) se doporučuje nakladateli konkrétní témata konzultovat např.: se školskou komisí České biskupské konference (Tháškova 3, 160 00 Praha 6), Židovskou obcí (Židovské muzeum, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1), Ekumenickou radou církví (Donská 370/5, 10100 Praha 10 - Vršovice), Muzeem romské kultury (Bratislavská 67, 602 00 Brno), se specializovaným pracovištěm univerzitního typu problematiky týkající se islámu (např. Ústav Blízkého východu a Afriky, Celetná 20, 116 42 Praha 1), buddhismu apod., případně dalšími institucemi. Stanoviska těchto institucí musí zahrnovat jejich veškeré připomínky a musí být zaslány ministerstvu spolu s jasným vyjádřením nakladatelství (příp. autora), zda jednotlivé připomínky akceptuje či nikoliv (včetně zdůvodnění jejich nepřijetí). Výběr konkrétní instituce se doporučuje předem konzultovat s ministerstvem.

Co se nám také zdá nevyhovující a při posuzování dějepisných učebnic velmi zřetelné, je to, že jejich autoři přistupují k tématu romských dějin bez jakýchkoliv hlubších odborných znalostí a tím pádem i velice povrchně a zkratkovitě. Samozřejmě chápeme, že při vytváření učebnice a to jakékoliv, ne jen dějepisné, nelze vzhledem k jejímu rozsahu a také účelu zacházet do přílišných podrobností a detailů, na druhou stranu tím ovšem nemůžeme omlouvat faktické chyby a obsahové nedostatky.

Jak jsem se již zmínil v úvodu svého příspěvku, za poslední tři roky, co se jako muzeum podílíme na posuzování učebnic (kromě dějepisných také učebnic vlastivědy, zeměpisu, českého jazyka a literatury a základů společenských věd), došlo k jistému posunu a zlepšení. A v porovnání s dobou před rokem 1989 je tento posun ještě markantnější. Ovšem na rozdíl například od učebnic Českého jazyka a literatury, kde se již objevují obsáhlejší informace o romském jazyku, o romských literárních autorech a ukázky z jejich děl, jsou učebnice dějepisu z tohoto pohledu stále velice nevyhovující. Běžně se setkáváme například s tím, že jediným obdobím, ve kterém se objevuje zmínka o Romech, je období druhé světové války v souvislosti s holocaustem. Ovšem i přesto, když uvážíme, že nacistickou genocidou bylo vyhlazeno 90% naší předválečné romské populace, jsou informace o romském holocaustu velmi kusé. Omezují se povětšinou pouze na konstatování, že kromě Židů byli za druhé světové války perzekuováni také příslušníci romského národa. O tom, že holocaust Romů probíhal také na našem území v tzv. cikánských táborech Lety u Písku a Hodoníně u Kunštátu, které jako protektorátní byli řízeny a spravovány českými četníky a zaměstnanci, se již žáci z učebnic dozvědí zřídka. To podle mě také souvisí do značné míry s celospolečenským problémem, protože česká veřejnost dosud zcela nepřijala a nevyrovnala se s touto temnou částí naší minulosti. Což je samozřejmě dluh a pozůstatek čtyřiceti let komunistického režimu, který téma romského holocaustu (a téma romských dějin a kultury vůbec) záměrně zamlčoval. A kdo jiný by mohl také pomoci tento dluh splatit než právě školství?

Důležitou a velice účinnou pomůckou ve výuce o holocaustu Romů by mohl být i dokumentární film s názvem „To jsou těžké vzpomínky...“, který natočila Česká televize Brno ve spolupráci s naším muzeem v roce 2002. Půlhodinový dokument líčí a shrnuje základní údaje o romském holocaustu a to i poutavou formou, neboť využívá autentické nahrávky výpovědí pamětníků. Tento film by dle našeho názoru měl být distribuován do

všech základních a středních škol, aby sloužil pedagogům jako doplněk k výuce o tomto tématu. Naše muzeum jej také velice hojně využívá ve svých vzdělávacích programech.

Ale nejedná se jen o tém holocaustu. Dějiny Romů na našem území nezačínají v 20. století, Romové jsou součástí našich dějin minimálně již od konce 14. století, kdy se o nich objevuje první písemná zmínka u nás. Romské dějiny by se měly linout učebnicemi dějepisu od starověku (tedy od starověké Indie jako pravlasti Romů), přes středověk, kdy se první skupiny Romů objevují ve střední a západní Evropě a přes novověk, kdy dochází k jejich velkému pronásledování, až po dějiny 20. století, kdy nejprve došlo k pokusu o jejich vyhubení za druhé světové války a následně k pokusu o jejich úplnou asimilaci v komunistickém režimu.

Pokud je v hodinách dějepisu věnováno více prostoru dějinám Romů, je to většinou jen díky vlastní iniciativě učitele nad rámec učebních osnov, což se děje jen ve výjimečných případech.

A zde se dostávám k dalšímu problému a tím je absence systémové výuky romských dějin (a romské problematiky vůbec) na pedagogických fakultách vysokých škol u nás. Začínající učitelé tak často přicházejí do škol v této oblasti nepřipravení a odkázání na jiné zdroje, což může někdy vést učitele i ke zkreslenému nebo povrchnímu pohledu. Ve vzdělávání budoucích pedagogů vidím tedy značné rezervy a nedostatky, které je třeba řešit např. formou povinných romistických přednášek či seminářů. A to vůbec nehovořím o absenci systémové výuky budoucích pedagogů pro práci s romskými dětmi. Ale to už bych se dostal jinam...

V posledních zhruba dvou letech neustále vzrůstá zájem škol, základních, středních a vysokých, o naše muzeum. Děje se tak především díky větší orientaci českého školství na multikulturalismus a multietnicitu. Tento zájem nás samozřejmě velmi těší, ovšem na druhou stranu musím upozornit na to, že často naše musejní vzdělávací aktivity pouze suplují práci učitelů. Naše muzeum by nemělo v žádném případě sloužit jako náhrada za samotné vyučování romských dějin ve škole, ale mělo by být spíše jen nezbytným a důležitým doplňkem a součástí vyučování.

A nyní mi tedy dovoluť promluvit o vzdělávacích aktivitách našeho muzea.

Jednou z priorit Muzea romské kultury je naplňování jeho poslání vzdělávací instituce.

Protože se muzeum ve své sbírkotvorné činnosti zaměřuje na sběr romské duchovní i hmotné kultury, zabývá se dějinami Romů a vztahem majoritní společnosti a romské menšiny, jeho programy jsou svým zaměřením určeny především k doplnění výuky občanské výchovy a dějepisu. Samostatné lektorské oddělení nabízí školám a jiným organizovaným skupinám širokou škálu výchovně-vzdělávacích programů, jejichž cílem je rozvíjení multikulturní výchovy, interkulturního myšlení, překonávání bariér v přístupu k národnostním menšinám, boj proti xenofobii, rasizmu a v neposlední řadě zprostředkování dialogu odlišných kultur.

Výchovně-vzdělávací aktivity nabízené Muzeem romské kultury lze rozdělit do tří kategorií: aktivity pro širokou veřejnost, pro školní a jiné organizované skupiny a pro romské děti z přilehlého okolí.

Široké veřejnosti je tradiční romská kultura prezentována ve stálé expozici Příběh Romů, v krátkodobých výstavách, obsáhlou ročenkou muzea a formou přednášek, především v rámci cyklu „Kdo jsou Romové?“, letos s podnázvem „Podzim s romskou hudbou“.

Romským dětem z blízkého okolí jsou v muzeu nabídnuty pravidelné volnočasové kluby, a také doučování, které jim pomáhá zvládnout školní učivo s využitím romštiny jako zprostředkujícího jazyka.

Pro školní a jiné organizované skupiny připravuje muzeum širokou nabídku přednášek, interaktivní programy v knihovně, animace ve stálé expozici a v krátkodobých výstavách.

Nabídka programů je průběžně obměňována a doplňována o nové aktivity. Zahrnuje programy pro všechny stupně škol, včetně mateřských. Zvláště v rámci projektového vyučování je možné programy různě zkombinovat a strávit tak v MRK i několik poučných a zábavných hodin.

Příklady programů:

Programy v knihovně MRK:

- aktivně využívají literárních děl romských autorů k seznamování se s romskou mentalitou, kulturou a historií.

Rajo a motýl

- program pro děti 5-9 let

Program na motivy pohádky romského autora je zaměřený na seznámení s knihovnou a prostředím Muzea romské kultury. Interaktivní program využívá prostředků dramatické výchovy a zahrnuje drobnou výtvarnou činnost.

Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou

– program pro studenty 15-19 let

Program využívá metod alternativní pedagogiky a objektového učení. Při realizaci programu dochází k propojení literární, dramatické, výtvarné a hudební výchovy.

Program slouží nejen k seznámení s danou knihou a knihou vůbec, ale také seznamuje studenty s knihovnou Muzea romské kultury, a v neposlední řadě se s jeho pomocí rozvíjí multikulturní výchova, což vede k rozbíjení stereotypů, které ve společnosti existují. Studenti se také procvičí ve formulování svých myšlenek, hledání souvislostí a při prezentaci si zdokonalí své rétorické schopnosti.

Přednášky

Děti větru: pro věkovou kategorii 14–19 let, přednáška o romské historii, tradicích a kultuře, doprovází videoprojekce.

To jsou těžké vzpomínky: pro věkovou kategorii 14–25 let, přednáška o holocaustu Romů, doprovází videoprojekce dokumentárního filmu.

Dějiny Romů: pro věkovou kategorii 14–25 let, přednáška o dějinách Romů – může být rozdělena na několik částí, doprovází promítání obrazového a archívního materiálu.

Náboženství a religiozita Romů: pro věkovou kategorii 14– 25 let.

Tradiční hudební a písňová kultura Romů: pro věkovou kategorii 14–25 let, audio a video nahrávky z terénu.

Slovesný folklór: pro věkovou kategorii 14–25 let, je možné rozčlenit na více podrobněji členěných přednášek (pohádky, písně, přísloví, hádanky, memoáry), doprovází audio nahrávky.

Knihovní fond muzea romské kultury: pro věkovou kategorii 14–25 let, možnost rozčlenit (neromská literatura o Romech, romská literatura, periodika a média).

a jiné

Kromě odborných přednášek, které provádíme pro žáky a studenty přímo v našem muzeu nebo na půdě škol, spolupracujeme s o.s. Živá paměť na školních besedách s pamětníky. V praxi to vypadá tak, že ve škole nejprve studentům předneseme krátkou přednášku na téma holocaust Romů, po níž následuje vyprávění samotného pamětníka holocaustu, který posléze odpovídá studentům na jejich dotazy a diskutuje s nimi. Tyto besedy se ukazují jako velice přínosné, neboť studenti jsou takto naživo konfrontováni s osudy konkrétních lidí.

Doprovodný program ke stálé expozici - Příběh Romů

Doprovodný program interaktivní formou seznámí žáky a studenty s osudy Romů v období od konce 2. světové války po současnost. Pomocí dobových dokumentů, fotografií, originálních sbírkových předmětů a audiovizuálního doprovodu se návštěvníci seznámí nejen s historií, ale také kulturou a tradicemi.

Varianty programu pro různé věkové kategorie.

Doprovodné programy ke krátkodobým výstavám

K většině krátkodobých výstav Muzeum romské kultury nabízí organizovaným skupinám interaktivní programy. Pomocí těchto doprovodných aktivit se muzeum snaží široké veřejnosti, a to především dětem a mládeži, atraktivní a interaktivní formou přiblížit témata výstav.

Stálé programy

O romském životě a tradicích

Program pro všechny věkové kategorie, uskutečňuje se v MRK, představuje romskou rodinu a její život, spolupráce s kurátorkou fondu textilu a šperku, program probíhá formou besedy nebo diskuse.

Luminita tančí

Pro všechny věkové kategorie, módní přehlídka tradičního romského oděvu za doprovodu romské hudby.